

Albert Delahaye

Bulletin

november 1996

nummer 1

uitgave: Stichting Albert Delahaye, Hof 6 4854 AZ Bavel

AAN SYMPATHISANTEN EN BELANGSTELLENDE

Van de voorzitter

Voor u ligt het eerste exemplaar van het Bulletin van de Stichting Albert Delahaye. Naar ik hoop voorziet dit nieuwsblad in een behoefte; het zal enige malen per jaar gaan verschijnen. Immers, al bij de presentatie van het postume boekwerk van Albert Delahaye, *Ontspoorde historie*, op 18 november 1992 te Amsterdam spraken de vele aanwezigen in het Vlaams Cultureel Centrum "De Brakke Grond" de wens uit om via een eigen orgaan geïnformeerd te blijven omtrent de ontwikkelingen rondom de door Delahaye in gang gezette revisie van "onze" vroegmiddeleeuwse geschiedenis.

De Stichting beschikt over een uitgebreid archief waaruit we dankbaar kunnen putten voor de samenstelling van het *Albert Delahaye Bulletin*. Maar daarmee willen we niet volstaan. De Stichting zou het bijzonder op prijs stellen ook van uw mening en bijdragen kennis te nemen, zodat het Bulletin een blad van en voor ons allen wordt.

Op 19 januari a.s. is het tien jaar geleden dat Albert Delahaye overleed. In verband daarmee overweegt de Stichting begin volgend jaar, als hommage aan haar naamgever, een heruitgave te verzorgen van het in 1965/'66 verschenen tweedelige boek *Vraagstukken in de historische geografie van Nederland*. Het is ons gebleken dat hiervoor belangstelling bestaat. Op korte termijn zijn ook andere publicaties te verwachten. Ik verwijs hiervoor graag naar de bijdrage "Van de redactie", waarin het redactieteam, bestaande uit A. Jochems en A. Laenen, hieromtrent nadere mededelingen doet.

Het zal duidelijk zijn dat de op stapel staande publicaties alsook de realisatie en verspreiding van het *Albert Delahaye Bulletin* in financieel opzicht veel van de Stichting vergen. Bij wijze van kennismaking wordt dit Bulletin gratis toegezonden. Een vrijwillige bijdrage van uw kant wordt dan ook zeer op prijs gesteld.

Wij achten het van belang dat u op de hoogte wordt gesteld en blijft; dat wij als Stichting met u in contact zijn, opdat het werk van Albert Delahaye de vruchten afwerpt die het verdient.

Drs. J.T. Dieckmann

Voorzitter Stichting Albert Delahaye

INHOUD

Van de voorzitter	1
Van de redactie	3
Curriculum vitae Albert Delahaye	5
De visie van Albert Delahaye	8
Naar aanleiding van een recensie in SIGNUM	10
Archeologie in het Maasdal	14
Bij de dood van prof. dr. J. Bogaers	15
Ritzen vraagt om "uitleg"	16
Krantenartikelen	18
Albert Delahaye; "Germania=Frans Vlaanderen bij Tacitus"	20
Joël Vandemaele: "In de spiegel der geschiedenis"	22
Delahaye en het geschiedenisonderwijs	24
Heruitgave "Vraagstukken in de historische geografie van Nederland", dl. I en II	25
Overzicht van nog beschikbare publicaties	28

Van de redactie

Dit eerste *Albert Delahaye Bulletin*, kortweg "ADB" geheten, biedt ons de gelegenheid u te informeren over allerlei aspecten betreffende het werk van Albert Delahaye. Uw reacties, van welke aard ook, aan het adres van de Stichting (Hof 6, 4854 AZ Bavel) zijn van harte welkom.

Via dit Bulletin dat vooralsnog kosteloos zal worden verspreid onder sympathisanten en belangstellenden, kunnen ook anderen van uw mening en reacties kennis nemen. Een vrijwillige bijdrage van uw kant in de kosten van dit Bulletin wordt overigens zeer op prijs gesteld. De bijgevoegde bestellijst biedt daartoe de mogelijkheid. Bij voorbaat onze dank.

Voor hen die nu voor het eerst kennismaken met de persoon Albert Delahaye en diens stellingen en visies, beginnen we dit Bulletin met een korte levensbeschrijving. Hierop volgt een globale uiteenzetting van zijn uitgangspunten bij zijn historisch-geografisch onderzoek van de vroege middeleeuwen. We mogen tevens stellen dat de laatste tijd de kwestie Albert Delahaye via diverse publicaties terecht volop de publieke belangstelling heeft getrokken.

Een veel gestelde vraag is wanneer Deel II van *De Ware Kijk Op ...* zal verschijnen. Albert Delahaye heeft bij zijn dood een omvangrijk manuscript nagelaten dat we in de nabije toekomst in afzonderlijke delen gaan uitgeven. De door Delahaye beoogde opzet van de delen II en III in de reeks *De Ware Kijk Op ...* zal dus een andere wending krijgen, louter vanwege praktische en financiële redenen.

Zo is reeds in 1992 postuum een uitgave gepubliceerd, getiteld *Ontspoorde historie*. In 1995 hebben ondergetekenden in het kader van het Willibrord-jaar een boekje geschreven: *Willibrord, Apostel van Noord-Frankrijk*. Hierin zijn de uitgangspunten van Delahaye uitvoerig belicht, toegespitst op het leven van de Noord-Franse bisschop Willibrord. Deze brochure is zodanig gunstig onthaald, dat dit jaar reeds een tweede druk noodzakelijk was. Zelfs dr. J. Ritzen, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, heeft zich niet onbetuigd gelaten.

Enige tijd geleden werd een begin gemaakt met de verdere bewerking van de historische nalatenschap van Albert Delahaye. Dit werk moet vooreerst resulteren in de publicatie van vier aparte delen, die één samenhangend geheel vormen en na elkaar gelezen dienen te worden. Het betreft de volgende titels:

- *Germania* = Frans Vlaanderen bij Tacitus, te verschijnen in februari 1997
- De Peutinger-kaart, te verschijnen eind 1997
- Het Itinerarium Antonini, gepland voorjaar 1998
- De Geograaf van Ravenna, gepland eind 1998.

"*Germania* = Frans Vlaanderen bij Tacitus" is een boek waarin de "*Germania*" van Publius Cornelius Tacitus aan de hand van 46 hoofdstukken integraal wordt weergegeven, in de vertaling van Albert Delahaye. Vrijwel elk hoofdstuk heeft Delahaye van meer of minder uitgebreid commentaar voorzien. Zodoende toonde hij telkens opnieuw aan dat Tacitus in dit geschrift slechts een beperkt gebied op het oog had, te weten Frans-Vlaanderen. Er was dus geen sprake van grote volksverhuizingen maar slechts van beperkte verplaatsingen; evenmin van Chatti in het Duitse Hessen, wél van bevolking rond de Katsberg in Frans Vlaanderen. Voor een uitgebreidere toelichting zie p. 10. Voor elke classicus, latinist of graecus, is dit werk een must!

Behalve *Germania* zal bij voldoende belangstelling op korte termijn een heruitgave volgen van het eerste grote werk van Albert Delahaye: *Vraagstukken in de historische geografie*

van Nederland. Over dit werk uit 1965/'66, dat de basis vormde van Delahaye's verdere oeuvre, treft u verderop nadere informatie aan.

Voor zowel *Germania* als *Vraagstukken* kunt u intekenen op bijgaande intekenlijst die zich bevindt in de bijgesloten, reeds geadresseerde envelop. Deze intekenlijst bevat nadere mededelingen omtrent kosten en inleveringsdatum. Op de achterzijde ervan kunt U naam en adres noteren van eventuele belangstellenden op wie u ons wilt attenderen.

Medio dit jaar kwam in België het boek *In de spiegel der geschiedenis* uit, van de hand van Joël Vandemaele. De Stichting was uitgenodigd bij de presentatie ervan. Dit boek stoelt o.a. op het werk van Albert Delahaye, alsook op het omstreden "Oera Linda Boek". Aangezien de Stichting de publicatie van Vandemaele in Nederland zal promoten en verkopen, vind u hieromtrent in dit ADB nadere inlichtingen.

Niet onvermeld mag blijven dat de heer A. Maas uit Leende bezig is een geschiedenismethode te ontwikkelen op basis van de inzichten van Albert Delahaye. Een initiatief dat we met genoeg ondersteunen. De ingezonden mededeling van de heer Maas zelf wijst u verder de weg.

Zojuist is het decembernummer van "Scarabee" verschenen, waarin ook enkele interessante artikelen staan over de Bataven enz. We hebben daartoe ook nog even Albert Delahaye aan het woord gelaten.

Dit nummer van het ADB verluchtigden we her en der met krantenartikelen van personen die zich op hun manier verdienstelijk maken voor het uitdragen van het gedachtegoed van wijlen Albert Delahaye. Deze voorbeelden verdienen navolging!

We hopen dat het *Albert Delahaye Bulletin* in een behoefte voorziet en het begin is van een lange reeks.

De komende periode van feestdagen zal menigeen tevens benutten om wat te lezen. Bijgevoegde bestellijst vormt dan ook een ideale aanleiding uzelf of vrienden en kennissen eens te verrassen met een van de vele, nog beschikbare werken van Albert Delahaye.

In de hoop dat 1997 misschien het jaar van de doorbraak wordt wensen we u namens de Stichting veel leesplezier, prettige dagen en alvast een voorspoedig 1997.

Met historische groeten,

A.A.F. Jochems

A.G.F. Laenen

Curriculum vitae Albert Delahaye (1915 - 1987)

Albert Delahaye, geboren te Klimmen bij Valkenburg, volgde het gymnasium bij de Paters Montfortanen in het Limburgse Schimmert, waar de wereld van de klassieken voor hem openging. Hij vervolgde zijn studie op het grootseminarie in het Brabantse Oirschot. Deze studie vormde voor hem een overweldigende wereld van wijsbegeerte, bijbelstudie, moraal, kerkgeschiedenis en liturgie. Kortom een confrontatie met de rijkdommen van de Kerk. Omdat hij zijn priesterroeping niet meer zag zitten begon hij in 1940 met de studie archiveriaat. In 1943 werd hij benoemd tot gemeente-archivaris van Kerkrade. In 1946 volgde zijn aanstelling als adjunct-archivaris van de Gemeente Nijmegen.

In Nijmegen deed zich in 1951 een probleem voor, dat betrekking had op zijn eerste grote publicatie, namelijk de inventarisatie van het rechterlijk archief van Nijmegen over de periode 1410-1811. De stadsarchivaris eiste dat het tweedelige boek op zijn naam zou verschijnen, maar de auteur, adjunct-archivaris Albert Delahaye, weigerde dit te accepteren, zelfs nadat hem een promotie in het vooruit was gesteld als prijs voor het inleveren van het auteurschap.

Toen de boeken, met Delahaye als auteur, uiteindelijk van de persen rolden, werden de talrijke pakken verzegeld en op last van de Gemeente (!) opgeborgen. Delahaye heeft als auteur zelf een exemplaar moeten stelen! Op last van de archivaris werd het hem bovendien verboden nog langer archiefwerk te verrichten; zelfs zat Delahaye wekenlang vanachter een leeg bureau verplicht duimen te draaien. In plaats van dat de archivaris tot de orde werd geroepen, werd de adjunct het kind van de rekening. Delahaye werd door het gemeentebestuur overgeplaatst van het archiveriaat naar het secretariaat, uiteraard onder diens protest. Het conflict leidde in 1952 tot een ontslag op staande voet. Het ontslag was echter van korte duur, omdat Den Haag de Gemeente Nijmegen opdracht gaf dit ontslag ongedaan te maken; weliswaar onder voorwaarde dat Delahaye met geen woord zou reppen over de netelige kwestie van voornoemd auteurschap. De tot dan toe verzegelde boeken konden nu eindelijk aan de openbaarheid worden prijsgegeven.

De gewapende vrede met Nijmegen heeft daarna nog vijf jaren geduurd. Zij heeft onder meer ertoe geleid dat het gemeentebestuur van Nijmegen Delahaye nooit een strobreed in de weg heeft gelegd voor wat betreft zijn publicaties over Karel de Grote. Hiermee begon hij in 1955 middels artikelen in de plaatselijke krant "De Gelderlander". Dit alles ondanks het gegeven dat vele groeperingen in en buiten Nijmegen hun misnoegen uitten over de "dwaze" beweringen van Albert Delahaye.

Door zijn gedwongen verblijf op de gemeentesecretarie in 1951 tijdens zijn reeds vermelde verbanning had Delahaye alle tijd om zich te verdiepen in de "geschiedenis" van Karolingisch Nijmegen. Nolens volens dus heeft de Gemeente Nijmegen Delahaye in staat gesteld zijn onderzoek voort te zetten. De slepende kwestie had tenslotte tot gevolg dat de Gemeente Nijmegen op het Keizer-Kareplein een standbeeld van de keizer heeft laten plaatsen. Na ongeveer 12 eeuwen een ultieme poging om de traditie van keizer Karel de Grote in Nijmegen te redden. Het verwachte opschrift ontbreekt echter nog steeds!

Voorname affaires hadden voor Delahaye pijnlijke gevolgen. Zijn wetenschappelijke integriteit werd in twijfel getrokken, hij werd publiekelijk afgeblaft en als een man van "geen niveau" aan de dijk gezet. Juist deze aantijgingen inspireerden een gedreven man als Delahaye zijn werk af te maken. Dat verklaart tevens ook de harde toonzetting van zijn taalgebruik in de vele publicaties die na zijn Nijmeegse periode zijn verschenen met betrekking tot de talrijke mythen in de vaderlandse geschiedschrijving.

Vanaf 1957, het jaar van zijn benoeming tot archivaris van het streekarchiveriaat "Nassau-Brabant" in West-Brabant, bracht Delahaye al zijn vrije tijd door in het noordwesten van Frankrijk. In de Benedictijnen-abdij van St. Paul te Wisques bij St. Omaars had hij een pied-à-terre. Delahaye wist met absolute zekerheid dat hij in Noord-Frankrijk het juiste

gebied te pakken had waarop de vele door hem bestudeerde bronnen, nodig voor zijn historisch-geografische studies over de periode 300-900, betrekking hadden. De gemeenteraad van Tournehem-sur-la-Hem heeft Delahaye in 1978 benoemd tot ere-archivaris op grond van zijn grote verdiensten voor Tournehem en omgeving.

Albert Delahaye, door een Franse historicus onlangs betiteld als de "Galileo Galilei van de twintigste eeuw" woonde vanaf 1957 tot zijn dood in 1987 te Zundert. Zijn geboorteplaats Klimmen is tevens zijn laatste rustplaats.

Nog tijdens zijn leven werd de Stichting Albert Delahaye opgericht. Deze stichting stelt zich ten doel het gedachtegoed van Albert Delahaye uit te dragen en zijn baanbrekend werk voort te zetten door middel van publicatie van zijn omvangrijk nagelaten manuscript met betrekking tot de oudste historisch-geografische bronnen, waaronder de Peutinger-kaart en het Reisboek van Antoninus.

6

De visie van Albert Delahaye

Albert Delahaye heeft ontdekt dat onze geschiedschrijving van de vroege middeleeuwen (400-900) gebaseerd is op foutieve interpretaties van met name de klassieke Romeinse bronnen (Tacitus, Plinius enz.) en de historisch-geografische bronnen zoals de Peutinger-kaart, het Itinerarium Antonini en het werk van Ptolemeus.

Germania van Tacitus

Op grond van *Germania* van Tacitus wordt Germania aangeduid als het huidige Duitsland, terwijl het in feite om een streek ging in Noord-Frankrijk, met name de omgeving van de rivier de Schelde, die identiek blijkt te zijn aan de Rhenus. De Rhenus werd tot dan toe klassiek opgevat als de Duitse rivier de Rijn. Volgens Albert Delahaye echter moeten het begrip Pagus Rhenensis uit de klassieke bronnen gelokaliseerd worden als het gebied van de Schelde. Colonia, volgens de bronnen gelegen in diezelfde Pagus Rhenensis, is dus niet Keulen, maar Coulogne in de buurt van de Franse plaats Calais.

West-oriëntatie

De historisch-geografische misvattingen zijn mede in de hand gewerkt door het feit dat men de West-oriëntatie zoals die bij vrijwel alle klassieke auteurs wordt gehanteerd niet als zodanig heeft erkend.

De West-oriëntatie houdt in dat bij de interpretatie van de klassieke en de vroegmiddeleeuwse bronnen de windroos een kwartslag naar links moet worden gedraaid. Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer vermeld wordt dat Karel de Grote met zijn legers naar het noorden optrekt om de Saksen te verslaan, hij dus in werkelijkheid naar het westen trekt, namelijk naar de Litus Saxonicum in de omgeving van de Franse plaats Boulogne. Zo is het dus een grote misvatting te stellen dat de legers van Karel de Grote zich destijds waagden aan een uitputtende reis (ongeveer 500 km noordwaarts) naar het huidige Nederlands in Duitsland.

Déplacements historiques

De Franse mediëvisten gebruiken de term "déplacements historiques" voor het bekende verschijnsel dat bij volkeren bij een al of niet gedwongen verhuizing vanuit hun oorspronkelijk stamland naar elders hun oorspronkelijke plaats- en riviernamen meenemen en hergebruiken. Zo zijn tijdens de regressieperiode omstreeks het jaar 900 (na de bekende Duinkerken II-transgressie) de Frisii (Friezen) en de Saxones (Saksen) zich gaan verspreiden naar de inmiddels drooggevalle gebieden van de Noordzeekust van Nederland, Duitsland en Denemarken. Hierbij hebben de Friezen vele honderden plaats- en riviernamen vanuit hun oorspronkelijke woongebied Frisia (Frans-Vlaanderen) meegenomen en hergebruikt. Zo werd de woonplaats Bremia (thans Brêmes les Ardres in Noord-Frankrijk) het Duitse Bremen. Evenzo werd de stamplaats Hammaburg (het huidige Hames-Bougres in Noord-Frankrijk) het Duitse Hamburg. Van versleepte riviernamen zijn de bekendste voorbeelden de rivieren de Albis, Amisia en Wisurgis, respectievelijk de Franse rivieren de Aa, de Hem en de Wimereux die we nu in Duitsland terugvinden als achtereenvolgens de Elbe, de Eems en de Weser.

De Peutinger-kaart en Nijmegen

De opvatting dat Nijmegen moet worden geïdentificeerd met zowel het Romeinse als het Karolingische Noviomagus van de Peutinger-kaart, berust op een foutieve reconstructie van voornoemde kaart.

De Peutinger-kaart is de 12^e eeuwse kopie van een schematische weergave van de topografische toestand in het Romeinse rijk op het einde van de 4^e eeuw. Omdat de Romeinen toen reeds meer dan een eeuw uit Nederland waren verdwenen kan de Peutinger-kaart geen betrekking hebben op Nederland. Albert Delahaye noemt overigens nog vele andere

redenen waarom de toepassing op Nederland een farce is.

Omdat de wetenschappers eensluidend zijn in hun opvatting dat zowel het Romeinse als het Karolingische Noviomagus identiek zijn kan er maar één conclusie zijn: het op de Peutinger-kaart voorkomende Noviomagus moet worden opgevat als de Franse stad Noyon. In die stad is Karel de Grote tot koning van de Franken gekroond en daar had hij zijn residentie.

Het is dan ook onjuist om het voornoemde Noviomagus met Nijmegen te vereenzelvigen. De naam Noviomagus voor Nijmegen is pas in de 11^e eeuw ontstaan als latinisatie van de inheemse naam Neumaga. Toen men pas vele eeuwen later de Peutinger-kaart ontdekte ging men, helaas al te lichtvaardig, het Noviomagus van de Peutinger-kaart identificeren met Nijmegen.

Albert Delahaye heeft dus duidelijk vastgesteld dat wanneer in de periode vóór de 11^e eeuw over Noviomagus wordt gesproken met betrekking tot de Romeinen en Karel de Grote, vrijwel steeds de Franse stad Noyon wordt bedoeld.

De voornoemde verwarring tussen Noyon en Nijmegen treft men ook aan in de tegenstrijdige interpretaties van de historici met betrekking tot de berichten over de Noormannen. De Franse historici plaatsen bepaalde teksten met het grootste gemak in Noyon, terwijl de Nederlandse en de Duitse geschiedschrijvers zonder blikken of blozen dezelfde gebeurtenissen op exact hetzelfde tijdstip toeschrijven aan een plaats 400 km noordelijker, het Nederlandse Nijmegen.

Zo'n historische verwarring heeft Albert Delahaye tot de bodem toe uitgezocht, waarbij de Nederlandse historici op een afstand toekeken.

Slotconclusie

Op basis van het baanbrekend werk van Albert Dalahaye dienen onze gangbare historisch-geografische opvattingen met betrekking tot de vroege middeleeuwen (globaal de periode 400-900) grondig te worden herzien.

Voor uitgebreidere informatie met betrekking tot de uitgangspunten van het werk van Albert Delahaye verwijzen we naar:

- *Willibrord, Apostel van Noord-Frankrijk*, 1996 (2e druk)
- *Ontspoorde historie*, 1992.

Mythe rond Willibrord 'ontluisterd'

ROOSENDAAL - Willibrord heeft zich nooit in Utrecht of Friesland vertoond. Albert Delahaye hield het er op dat de bisschop de missie onder de Frésonnes bedreef op het grondgebied van Frans of Belgisch Vlaanderen. Het beeld van de zwerfende bisschop dat de geschiedschrijvers zo gretig van hem schetsten, klopt evenmin, vond Delahaye uit. Willibrord heeft volgens hem altijd in Traiectum oftewel het huidige Tournai sur la Hem in Noord-Frankrijk geresideerd.

Echternach eigende zich Willibrord toe, ten onrechte. Daarmee begon de opmars van Echternach door West-Europa om 'goederen van Sint Willibrord' op te eisen. Historici hebben dat nooit opgemerkt. De stoffelijke resten van de bisschop liggen niet in Echternach waar de Nederlandse bisschoppen hem dit najaar bij zijn crypte als eerste bisschop van Utrecht herdachten. In 1803 werden ze in Abbeville op de koorgalerij van de St. Wulframkerk tentoongesteld, alwaar ze ook bleven. Totdat de kerk in 1940 afbrandde.

De relieken werden gered maar ze doken na oorlog nergens meer op.

In 'Willibrord, apostel van Noord-Frankrijk' beschrijven A. Jochems en A. Laenen in een boekje van de in Breda gevestigde Stichting Albert Delahaye wat de in 1987 overleden onderzoeker allemaal over Willibrord te weten is gekomen. En daar volgt een heel ander verhaal uit dan wat anderen doen geloven. In dit Willibrord-jaar levert dat interessante informatie op. Wie het bij het rechte eind heeft, zal de gemiddelde lezer waarschijnlijk een zorg zijn. Het verhaal van Delahaye is curieus genoeg om het met een 'open mind' in je op te nemen. (ISBN 90-800047-3-1 NUGI 6410).

geestelijk voer

door
Joan Kloosterman

Brabants Nieuwsblad,

20 - 12 - 1995

S I G N U M

14

Wie negeert wie? Delahaye's erfgoed en 'de wetenschap'

Naar aanleiding van: A.A.F. JOCHEMS en A.G.F. LAENEN, *Willibrord. Apostel van Noord-Frankrijk* (Breda 1995). 55 pp. ISBN 90-800047-3-1. Te bestellen bij de Stichting Albert Delahaye, Hof 6, 4854 AZ Bavel, tel. 0161-434110.

Onlangs verscheen, naar aanleiding van het Nederlandse Willibrordjaar 1995, een boekje waarin nogmaals de bekende theorieën van wijlen Albert Delahaye als zou de vroeg-middeleeuwse geschiedenis van Nederland zich in Noord-Frankrijk hebben afgespeeld, worden verdedigd en uitgedragen. Ook de intellectuele erfenamen van Delahaye hanteren hierin weer vlijtig het *underdog*-argument: de 'wetenschappers' zouden stelselmatig en collectief de ideeën van Albert Delahaye genegeerd hebben. In het nawoord op p. 46 wordt gesteld:

"Hebben de wetenschappers, van welke discipline dan ook, nu eindelijk de bereidheid het werk van Delahaye au sérieux te nemen, hem tenminste het voordeel van de twijfel te gunnen? Dat getuigt van een meer wetenschappelijke houding dan het werk van Delahaye botweg te negeren, en bloc weigeren hem te citeren, maar daarentegen in dat enge kleine kringetje te blijven ronddraaien. Zo van: wij weten wel beter. Is het onkunde, angst of hoogmoed?"

De grote vraag is echter: wie negeert wie? In de eerste plaats is het opvallend dat Delahaye en zijn navolgers nauwelijks aandacht besteden aan de

Tijdschrift
van de
Contactgroep voor sociaal-economische en
institutioneel-juridische geschiedenis van
geestelijke en kerkelijke instellingen in
de Nederlanden in de Middeleeuwen

jaargang VIII - nummer 1
maart 1996

15

stroom van resultaten zoals die door archeologen sinds jaar en dag worden gepubliceerd. Deze laten immers zien waarom Delahaye zelfs het voordeel van de twijfel niet gegund kan worden. Slechts die gegevens die in de Delahaye-kraam te pas komen, worden door zijn volgelingen gehanteerd, zoals de problematische datering van de kerken op het Utrechtse Domplein (pp. 33-34).¹ Het idee dat grote delen van Noord-Nederland tot ongeveer 800 onder water stonden en onbewoonbaar waren (pp. 8, 26) heeft bij archeologen en bodemkundigen al lang afgedaan. En dit argument kan toch onmogelijk opgaan voor de hoger gelegen streken, waar we Nijmegen, Maastricht en de Texandrische bezittingen van Willibrord vinden?

Veel belangrijker echter is het systematisch negeren van de wel degelijk talrijke wetenschappelijke reacties op Delahaye's theorieën die sinds de jaren vijftig zijn verschenen. Een chronologisch geordend overzicht van weerleggingen uit de hoek van aan universiteiten en vergelijkbare onderzoeksinstituten verbonden historici, naamkundigen en archeologen in Nederland en België - onder wie enkele grote namen - gaat hierbij. Het grote aantal studies dat impliciet argumenten aandraagt tegen Delahaye's ideeën, laten we dan nog buiten beschouwing.² Uiteraard vervalt hiermee het door Albert Delahaye (en nu weer door de naar hem genoemde Stichting) zo succesvol gehanteerde want mediagenieke argument van de 'arrogantie van de wetenschap'. Een wetenschap overigens - en men hoeft geen insider te zijn om dat te constateren - die zelden één lijn trekt en dat volgens de aanhangers van Delahaye in dit geval wél zouden doen! Op grond van deze literatuur - en met name uit het artikel van Martine de Reu uit 1989 - wordt ook duidelijk waarom we in november jongstleden met een gerust hart in Utrecht het feit konden herdenken dat 1300 jaar geleden Willibrord in Rome werd gewijd tot aartsbisschop der Friezen, waarna hij als zetel Utrecht kreeg toegewezen. Er was dan ook geen aanleiding de kwestie of Willibrord als zetel Utrecht dan wel Tournehem kreeg toegewezen, tot het 'het enige thema' te maken van het congres 'Van Missie tot Millennium. Het bisdom

1. Zie ook de bespreking door J.M. VAN WINTER van C.J.C. BROER en M.W.J. DE BRUIJN, *De eerste kerken in Utrecht: Sint-Thomas, Sint-Salvator, Sint-Maarten* (Utrecht 1995) in *Signum* 7 (1995) 87-90.

2. Hierbij valt te denken aan P. LEUPEN en B. THISSEN, *Bronnenboek van Nijmegen (eerste eeuw na Chr.-1247)*. Nijmeegse Studiën 10 (Nijmegen, 1981); S. LEBECQ, *Marchands et navigateurs frisons du haut Moyen Age* (2 dln; Lille, 1983); P.A. HENDERIKX, *De beneden-delta van Rijn en Maas. Landschap en bewoning van de Romeinse tijd tot ca. 1000* (Hilversum, 1987); R.E. KÜNZEL, D.P. BLOK en J.M. VERHOEFF, *Lexicon van nederlandse toponiemen tot 1200* (Amsterdam, 1988; bijgewerkte druk 1989); W.A. VAN ES en W.A.M. HESSING ed., *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland. Van Traiectum tot Dorestad 50 v. C. - 900 n. C.* (Utrecht en Amersfoort, 1994).

Utrecht van Willibrord tot Adelbold' (Utrecht, 23-25 november 1995), zoals in de genoemde publikatie wordt gesuggereerd (pp. 34-36). Alvorens 'de wetenschap' het verwijt van 'botweg negeren' in de schoenen te schuiven, zouden de leden van de Stichting Albert Delahaye - die streeft naar erkenning voor de ideeën van de in 1987 overleden archivaris - toch eerst hun huiswerk beter moeten doen.

A.J.A. Bijsterveld

Bijlage. Wetenschappelijke reacties op de theorieën van Albert Delahaye, 1956-1989

- R.R. POST, 'Het Karolingische Paleis op het Valkhof', *Numaga* 3 (1956) 37-71.
 B.H. STOLTE, 'Demystificatie van het mysterie van de Keizer Karelstad', *Numaga* 10 (1963) 9-21.
 B.H. STOLTE, 'Overbodige vraagstukken in de historische geografie van Nederland', *Numaga* 13 (1966) 11-18.
 H.P.H. CAMPS, 'Het boek van Albert Delahaye', *Brabantia* 15 (1966) 67-72; 16 (1967) 134-138, 214-217.
 F.W. SMULDERS, 'Brabant en Echternach', *Brabants Heem* 18 (1966) 50-52.
 A. SCHRIJNEMAKERS, '"Tritile" Noviomago = In het "vergankelijke" Nijmegen', *Numaga* 14 (1967) 53-67.
 M. GYSSELING, 'Lag Nederland in Frankrijk?', *De Franse Nederlanden* (1980) 139-157.
 J.E. BOGAERS en P. LEUPEN, 'Nijmegen en de doodoeners van Delahaye', *Numaga* 29 (1982) 69-81.
 A.-J. BIJSTERVELD, 'Albert Delahaye, Willibrord en Waalre, De zwakheid van Delahaye's beweringen', *Brabants Heem* 35 (1983) 101-111, 150-159, 188-196.
 M.W.J. DE BRUIJN, 'De oorsprong van de Sint-Maartensverering in Utrecht', *Maandblad Oud-Utrecht* 62 (1989) 33-39.
 M. DE REU, 'Willibrord in Nederland: een mythe?', *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis te Gent* nieuwe reeks 43 (1989) 29-48.

Noot van de Stichting

De Stichting heeft het niet nodig geacht op de recensie van de heer A.J.A. Bijsterveld te reageren, om de volgende redenen.

- Genoemde literatuur is in het algemeen sterk verouderd.
- Bovendien heeft Albert Delahaye in zijn geschriften op deze "wetenschappelijke reacties" uitgebreid gereageerd en commentaar geleverd, uiteraard bij leven en welzijn.
- Last but not least: Delahaye richtte zich in een uitvoerige studie op de "zwakheid van Delahaye's beweringen", welke de heer Bijsterveld veronderstelde in zijn artikelenreeks in "Brabants Heem". Dit kritische commentaar van Delahaye heeft "Brabants Heem" echter genegeerd. Over "zwakheid" gesproken!

S I G N U M

jaargang VIII - nummer 2
juni 1996

30

NIEUWS VAN DE CONTACTGROEP

De notulen van de ledenvergadering te Utrecht op 13 april 1996 volgen in nummer 3.

Nieuwe leden

drs A. de Groot
Jan Haringstraat 17^h
1056 XG Amsterdam
020-6185731
Nationaal Vakbondsmuseum
H. Polaklaan 8
1018 CP Amsterdam
020-6241166
De Dom van Utrecht in de reformatietijd

Stichting Albert Delahaye
secr. drs A.A.F. Jochems
Hof 6
4854 AZ Bavel
Uitdragen gedachtengoed Albert Delahaye

drs L. Vienne O. Praem.
archivaris abdijarchief
Abdij Postel
Abdijlaan 16
B-2400 Mol - Postel
tel. 014-378121
Kerk en cultuur 1500-1800

Reactie op recensie in Signum

In het maart-nummer 1996 van het Tijdschrift **Signum**, orgaan van de Contactgroep voor sociaal-economische en institutioneel -juridische geschiedenis van geestelijke en kerkelijke instellingen in de Nederlanden in de Middeleeuwen, verscheen een recensie van het boekje **Willibrord. Apostel van Noord-Frankrijk** (A.Jochems en A.Laenen, Breda 1995). Deze "recensie" brengt naar voren dat Delahaye en zijn aanhangers keer op keer de (universitaire) wetenschap negeren. Op deze stellingname heeft A.C.Maas (Leende) gereageerd. Zijn artikel zal in de december-vergadering van de redactie van **Signum** aan de orde gesteld worden. (Telefonische mededeling van de auteur van de recensie: de heer Dr. A. Bijsterveld, Nijmegen.) Nadere informatie in het volgende bulletin.

Speuren naar het onverklaarbare. Archeologie in het Maasdal. Door Anton Verhagen en Arnold Chambon. 1995/Süchtling Archeologisch en Paleontologisch Museum Hertogsgemaal Empel/Gewande. ISBN/90-9008635-8. 134 pagina's, met vele tekeningen van steentijdartefacten door o.a. A.M. Wouters. Met kaartjes, schema's, plattegronden, reconstructions, vele zwart/witfoto's, en van de meest bijzondere vondsten zijn een zestiental kleurenfoto's opgenomen. Prijs: fl. 32,-. Voor APAN-leden fl. 30,- (incl. verzendkosten). Over te maken op rek. nr. 12.11.12.691 Rabobank te Helvoirt l.n.v. Museum Hertogsgemaal. Met uitdrukkelijke vermelding van uw adres. Schrijvers werken samen met de volgende wetenschappers: drs. P. Verwers: provinciaal-archeoloog van Noord Brabant; Prof. dr. J.E. Bogaers, Nijmegen: archeoloog, voor adviezen in relatie tot Romeinse vondsten; J.P. Broertjes, Nuenen, R.G.D. (Rijks Geologische Dienst); dr. D. Bosscha Erdbrink, Baarn, beroepspaleontoloog: voor het determineren en dateren van fossiele botten. En voor de interpretatie van Steentijdvondsten: A.M. Wouters uit 's Hertogenbosch.

Van het gevonden steentijdmateriaal uit Kerkdriel, Gewande en Maren-Kessel worden afgebeeld: werktuigen uit het Acheuléen; werktuigen uit het Clactoid Acheuléen; werktuigen van het CCC/Chopper-Chopping-tool Complex (300.000 - 400.000 BP). Maar ook werden er botten van Homo neanderthalensis en Homo sapiens sapiens gevonden.

Mesolithische vondsten kwamen naar boven bij het bouwrijp maken van een polderlandschap. In 1985 werden honderden stenen werktuigen uit het Vroeg-Mesolithicum gevonden in het talud van een pas gegraven afwateringssloot.

Bij ontgravingen in het zelfde gebied kwamen artefacten aan het licht uit het Mesolithicum en Vroeg-Neolithicum (8000 - 3000 BP). Het vermoeden bestaat dat het bij deze vondsten, die alle betrekkelijk dicht opeenvolgend werden gevonden, gaat om offergaven. Er wordt een vergelijking gemaakt met Deense Maglemose- Kongemose- en Ertebøllekulturen.

De zandopspuiting van de woonwijk Maaspoort leverde enorme hoeveelheden Pleistocene botten en botfragmenten van mammoet en wolharige neushoorn op, maar ook stenen werktuigen van de Cro-Magnonmensen en, zoals de schrijvers al voorspeld hadden, ook de onderkaak van de maker himself. Deze Cro Magnonmens wordt door schrijvers gedateerd op een Laat-Pleistocene ouderdom, 10.000 - 30.000 BP.

Een Vroeg-Neolithische nederzetting in de uiterwaarden van de Maas, bij Lith wordt uitvoerig beschreven. De heer P. Broertjes van de R.G.D. constateerde later, op de site, dat de vondstlaag niet verspoeld was. Met dhr. Verwers werd de site ook bezocht en deze bevestigde de Meso-Neo-Indruk van de stenen werktuigen. Het aardewerk kon hij niet zomaar dateren. In Nederland zou dit de overgangsfase zijn tussen de Swifterbankcultuur en de Trechterbekercultuur. De ouderdom wordt voorlopig geschat op 3500 en 2500 jaar voor Christus.

Ook de latere Kelten vestigden zich in dit gebied. Ze werden door de Romeinen verdreven naar het gebied tussen de grote rivieren. Later werden deze stammen de Bataven genoemd. Na 52 voor Chr. tot 118 na Chr. zijn de Bataven/Kelten voor de Romeinen een vergeten volk en wordt het land waarin ze woonden VACVA CYTORIBUS, het land vrij van bewoners, genoemd.

De IJzertijdvondsten uit de omgeving van Lith en Empel, stammend uit de 1e eeuw voor Chr., bewijzen dat het land niet vrij van bewoners was. Er werden vele zaken gevonden, waaronder bronzen, zilveren en gouden munten met afbeeldingen van typisch Keltische oorsprong. Ook werden er een groot aantal Romeinse voorwerpen en munten blootgelegd.

Een bijzondere plaats wordt in het boek ingenomen door de "Tempel van Empel". Het tempelcomplex werd naar men aanneemt gebouwd tussen 70 en 100 jaar na Christus, op de zanddonk bij Empel. Het werd in de laatste helft van de 3e eeuw na Chr. door de Romeinen weer afgebroken. Praktisch alle materialen werden weggevoerd. Een enorme ijzeren sloopbeitel herinnert aan deze afbraak.

Dat er ook bewijzen van een zeer vroeg christelijk gedachtegoed op zouden duiken had niemand verwacht, maar de tekst in een door Arnold Chambon ontdekte Romeinse wijnzeef spreekt voor zich: VIVAS FELIX IN DEO = Moge gij gelukkig zijn in God. Schrijvers denken dat dit het eerste bewijs is, in ons land, van het uitdragen van het Christendom door Romeinen in de 3e eeuw na Chr. De zeef met christelijke tekst werd nu in relatie gebracht met de Romeinse bronzen offerschaal, eveneens uit de 3e eeuw na Chr., met daarin aangebracht tekeningen van vissen, water en broden. Kan Lith daarom een Christelijk bolwerk genoemd worden in de Romeinse tijd? Begon de kerstening van Nederland hier en werd daarom de tempel van Empel afgebroken? Of werd hier ook heimelijk dat geloof aangehangen?

Verrassend was dat Verhagen ontdekte, dat opgebaggerde voorwerpen

in de Lithse Ham en Lith, van vnl. tufstenen bouwfragmenten, wel eens van Keltische oorsprong zouden kunnen zijn. Tegelijk met deze bouwfragmenten werden ook duizenden Keltische aardewerkscherven opgebaggerd, met voor Nederland unieke versieringen. De versieringen komen overeen met die welke voorkomen op aardewerk uit Hessen (Duitsland).

Schrijvers denken dat de Romeinen bij Lith slaags raakten met de Bataven uit de noordelijke gebieden. Caesar zou bij Lith de Tencteren en de Usipeten een gevoelige nederlaag hebben bezorgd, zo omstreeks 55 voor Christus. De strijd van de Bataven duurde tot 70 na Chr.

In het volgende deel van het boek gaan schrijvers in op het leven van Julius Civilis, de beroemde Keltische leider, waarover al zoveel is gespeculeerd. Schrijvers komen tot uitdagende eigen inzichten en stellen dat m.n. de grote kennis van het bijna ondoordringbare gebied van de riviersystemen, waarin de Kelten woonden, hun in de strijd tegen de Romeinen veel winst heeft opgeleverd. Het godensysteem van de Kelten vereiste veel offers. Hiervan zijn ook veel voorbeelden teruggevonden, m.n. vele vondsten worden toegeschreven als offers aan de paardengodin Epona; Sucellus de woudgod; Magusanus Hercules de god van de militaire Keltische-Bataven en Matres, de moedergodin. Aan deze laatste twee werd ook "in tekst" geofferd, getuige de vondst van o.a. een votief-plaatje met de tekst: M.A.T.F.L.(?) en een ring met de tekst: M.A.T.; beiden gewijd aan de moedergodin. Hercules Magusanus, de inheemse god, was misschien wel de hoofdgod van de tempel van Empel, getuige de vondst van een bronzen plaatje met de tekst: "Bij Hercules Magusanus heeft Julius Genialis, veteraan van het tiende legioen, bijgenaamd het dubbele, loyale en trouwe, zijn belofte ingelost, gaarne met genoegen en met reden". Ook werden en vele typische Romeinse wapens gevonden. Het was niet gebruikelijk dat Romeinen wapens offerden, dus stellen de auteurs hier de vraag: offerden een deel van de soldaten van het tiende legioen hier wapens; en waren dit dan Kelten of Bataven?

Een andere tekst, maar dan op een gouden plaatje, werd ook op het tempelcomplex gevonden. Aan deze tekst hechten schrijvers veel waarde en denken daarin een bewijs te zien voor de werkelijke aanwezigheid van Julius Civilis in het gebied van Empel, en m.n. in de tempel zelf. De tekst op het plaatje luidt: "IVLIVS.VHEE" (JULIUS.????). In een bespiegeling gaan schrijvers de mogelijkheid niet uit de weg, dat een deel van de geschiedenis van het tempelcomplex wel eens direct gerelateerd is aan het leven van Julius Civilis. Men denkt dat het de residentie van deze Keltische leider geweest kan zijn, en dat de tempel binnen de muren van zijn villa VILLA TAXANDRIA lag. De macht van Julius moet zeer groot zijn geweest. Dit wordt duidelijk uit de vele enorm grote nederzettingen welke in het gebied ontdekt zijn. Duizenden Kelten moeten er gewoond hebben.

Over de afmetingen van de tempel van Empel wordt in een apart hoofdstuk aandacht besteed en schrijvers komen met zinvolle reconstructies en tonen aan dat het een veel minder groot geheel geweest is als altijd werd aangenomen. Het blijkt meer een klassiek Gallo-Romeinse tempel geweest te zijn, met de bekende zuilenrij rondom en de cella daar binnenin. Het terrein werd omheind door een muur.

De conclusies, gebaseerd op vondsten, van schrijvers komen hier en daar overeen met gegevens uit het belangrijke onderzoek van Albert Delahaye, waarin de Romeinse periode op geheel eigen wijze werd gedocumenteerd. Zijn publikaties zorgden voor veel opschudding. Bij Lith zouden enkele zaken geïdentificeerd kunnen worden.

Al met al een zeer boeiend boek en verslag van de vele vondsten en mogelijkheden om deze vondsten te plaatsen in tijd en ruimte. Dat daarbij een tijdsperiode overbrugd wordt van honderdduizenden jaren, en dat deze beschreven wordt door auteurs die niet wetenschappelijk gespecialiseerd zijn in "wat dan ook" op archeologisch gebied, is uniek te noemen. Uit alles blijkt dat schrijvers het gebied door en door kennen. Dat ze op de hoogte zijn van de duizenden vondsten en dat ze deze grotere delen zelf hebben gezien en in bezit hebben. Dat ze de bodemopbouw kennen vanaf het huidige loopvlak tot op grote diepte, ver de Steentijd in. Het was alleen hierdoor mogelijk om een dergelijk, alles omvattend verslag te schrijven over de Steentijdculturen, de IJzertijdperiode en de Romeinse periode. Wanneer er in het boek sprake is van grote Keltische nederzettingen, waar duizenden mensen leefden en gerelateerd daaraan de vele forten en heilighdommen waar voortdurend geofferd werd aan vele goden, al vanaf het eerste Keltische begin, maar dan in de buitenlucht op heilige plaatsen op de donken en in de rivierbeddingen; het aanwezig zijn van vele Romeinse legionairs, dan moet u ervan uitgaan dat schrijvers deze zaken praktisch werkelijk kunnen waarnemen in hun gedachten en dat het hun levendige beelden toont. De neerslag daarvan vinden we terug in dit boek, wat ook een oproep is aan geïnteresseerde deskundigen op velerlei gebied, om eens te komen tot een uitgebreid onderzoek naar de onvoorstelbaar rijke geschiedenis van het gebied en om met elkaar te gaan samenwerken, om te komen tot een "nieuwe geschiedschrijving" van de Romeinse en Keltische aanwezigheid in Nederland.

Prof. Jules Bogaers, op 10 september j.l. te Nijmegen overleden, behoorde tot de felste tegenstanders van de opvattingen van Albert Delahaye.

Zijn naam komt dan ook veelvuldig voor in het oeuvre van Delahaye. Onder meer in "Holle Boomstammen" en in "De Ware Kijk Op ..." Bogaers en Delahaye hadden ieder een scherpe tong en pen. Er was veel wat hen bond, maar minstens zo veel wat hen scheidde.

Bogaers en Van Es hebben de zaak trouwens veel te simpel en veel te rooskleurig voorgesteld. Er zijn genoeg historici, die de Peutinger-kaart altijd met het grootste wantrouwen hebben bekeken, en dit in hun kolleges ook openlijk aan de studenten voorhielden. Wie de literatuur raadpleegt, bemerkt dat pas in het begin van deze eeuw de "nederlandse" interpretaties ervan begonnen zijn. Zelfs de gesmade 19e-eeuwse historici, die toch heel wat aandurfd, zijn er met een grote boog omheen gegaan. Derhalve was en is de opinie niet zo algemeen als Bogaers en Van Es voorstellen. 't Is trouwens heel duidelijk wat de reden was voor de twijfelaars. Immers, voor een redelijk en nuchter denkend mens is het een levensgrote vraag, hoe de tekenaar langs een brede strook van Frankrijk - en het is onmiskenbaar Frankrijk dat in het zuiden op de kaart staat - in het noorden afgepaald door **enkele franse plaatsen** van Boulogne tot ver voorbij Reims, **ineens een smalle strook uit het midden van Nederland kon laten volgen**. Men mag met recht zeggen: reeds bij de eerste oogopslag kan men zien dat dit stukje Nederland niet kan zijn. Maar die eerste oogopslag werd door de mythen verhinderd. Nu is het de "laatste oogopslag", en deze is definitief. Adieu, Peutinger-kaart van Nederland!

TWEE PUZZELS VAN BOGAERS EN VAN ES OPGELOST

Op een van de in de Oosterschelde gevonden Nehalennia-altaren is de plaatsnaam **Ganuenta** te voorschijn gekomen, die Bogaers en Van Es niet thuis kunnen brengen (Van Es, De Romeinen in Nederland, p. 131, 199, 217, 220, 233), maar waarvan zij veronderstellen dat de plaats daar in de buurt gelegen heeft. Het is de normale fout van de nederlandse archeologen. Wanneer zij een votief-, graf- of altaarsteen met een naam aantreffen, konkluderen zij meteen dat die plaats dan ook **dáár** gelegen heeft, een methodiek die door honderden gelijksoortige stenen over de romeinse wereld wordt gelogenstraft. De in Nijmegen gevonden steen van een Moriniër van **Terwaan** is zelfs een zéér bij de hand liggend voorbeeld voor de onjuistheid van deze methode. Van Es brengt Ganuenta in verband met de Frisones, en daar zat hij op de goede weg. Het is natuurlijk de naam van **Genech**, de hoofdplaats van de Canninefaten, naaste bureu van de Frisones in Vlaanderen. De naam Ganuenta is afgeleid van het gallische "gena" = riviermond, wat ter plaatse geheel klopt daar dit volk gezeten was aan een der Monden van de Renus-Schelde, die naar het grote deltagebied van het **Flevum** uitstroomde. Diezelfde stam zit ook in het woord **Gandavum**, welke naam natuurlijk eveneens dubbel voorkwam: een Gandavum in het leven van St. Amandus genoemd, dat vermoedelijk ook Genech was of een andere plaats aan de kust, en het latere Gent (zie in Deel III de teksten over St. Amandus). De nederlandse plaatsnamen Gendt, Genderen en Gendringen hebben een andere afleiding.

De "pagus **Catualinus**" (Van Es, p. 217), eveneens een raadsel voor Bogaers en Van Es, is vanzelfsprekend afgeleid van het op de Peutinger-kaart voorkomende **Catuallum**, dat Couthuin (B.) was (zie tekst 71).

Anders bekeken

De Vermeer-tentoonstelling in Den Haag, ze was zeer de moeite waard; een gebeurtenis. Op een van Vermeers schilderijen hangt aan de muur een wandkaart. Niks bijzonders. Alleen: de kaart valt niet te plaatsen terwijl er toch enige herkenning is. Je kijkt beter en aha: het is Nederland, maar dan één slag gedraaid. Noord wijst naar rechts en West naar boven. Vonhoff zou met deze kaart zijn motto

moeten aanpassen: 'er gaat niets rechts van Groningen'.

Het is maar hoe je het bekijkt. Dat gevoel heb ik bij de eindexa-

mens. Dan heb ik het over geschiedenis, maar ook over bijvoorbeeld Engels en Duits. Veel eindexamenkandidaten vonden de vragen veel te abstract, veel te weinig verband hebben met het gewone, alledaagse leven.

Nu zijn leerlingen mogelijk niet degenen met het meest onthechte oordeel over het eindexamen waarvoor hen zoveel vanaf hangt. Maar ik was het op een aantal punten wel met hen eens.

Een aardige graadmeter voor de indruk die examens maken op mensen buiten het onderwijs vind ik de beoordeling van journalisten van NRC-

Handelsblad, die zich voor hun krant over de opgaven buigen als waren zij kandidaten.

Er is veel lof. De scheikunde-opgaven voor havo en vwo, bijvoorbeeld, brengen Wim Köhler tot de conclusie dat de Wetenschap&Onderwijs-bijlage van zijn krant best wat ingewikkelder kan.

Er is ook veel gezucht: de kandidaten van enige decennia terug hebben het niet altijd makkelijk met de eisen die we aan leerlingen van nu stellen.

Kritische geluiden zijn er ook. Die komen eigenlijk allemaal neer op het gebrek aan actualiteit. Onderwerpen, teksten en vragen ontbreekt het nogal eens aan aansluiting bij recente gebeurtenissen, bij wat nu op de verschillende vakgebieden en in de samenleving aan de orde is. Als ik de opgaven doorlees, herken ik dat wel.

Nu is het maken van eindexamens een enorme lastige opgave. Het vereist veel creativiteit en een heel goed inzicht in het vak. Met veel inzet van docenten en examencommissies. De resultaten zijn gewoon ook goed, maar - onvermijdelijk bij een ingewikkelde klus - af en toe doen zich toch vragen voor.

Vorig jaar was het vwo-wiskunde B-examen een probleem. Sommige docenten lieten mij verheugd weten dat nu echt op inzicht werd getoetst. Maar overwegend kreeg ik teleurgestelde reacties. De leerlingen waren hierop niet geprepareerd. Staatssecretaris Netelenbos heeft daar recht aan gedaan.

Dit jaar was er in sommige examens dus veel afstand tot de actualiteit. Dat is niet nodig. Nogmaals: ik bekijk de examens anders dan de kandidaten. Maar zoals de conventie bepaalt wat boven en onder is op een landkaart, zo mag van onderwijs worden verwacht dat er een balans wordt gekozen tussen het dagelijkse en concrete, en de dingen uit het verleden waarvan wij kunnen leren. Waarbij ik eraan zou hechten om het dagelijkse en concrete de nadruk te geven.

Deze opmerkingen doen niets af aan de grote waardering voor allen die bij de examens in Nederland betrokken zijn. Ik vind wel dat zij zich de kritische opmerkingen uit de samenleving moeten aantrekken, zodat het allemaal nog beter wordt. •

Naar aanleiding van het voorgaande stukje in "Uitleg", d.d.
12 juni j.l., bood de Stichting Albert Delahaye minister
Ritzen haar uitgave "Willibrord, Apostel van Noord-Frankrijk"
aan, dit met het oog op de West-oriëntatie. De minister
reageerde hierop in welwillende zin.

17

MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

De heer A.A.F. Jochems
secretaris Stichting Albert Delahaye
Hof 6
4854 AZ Bavel

Zoetermeer, 21 augustus 1996

Geachte heer Jochems,

Hartelijk dank voor de brief en het boekje met de visie van Delahaye die ik van u
ontving naar aanleiding van het probleem dat ik had met "de landkaart van
Vermeer". Het boekje heb ik met veel belangstelling gelezen, ik vind dit een
buitengewoon boeiend onderwerp.

Met uw opvatting dat de wetenschappen en het onderwijs voortdurend alert
moeten zijn om bestaande misvattingen recht te zetten en open te staan voor
nieuwe inzichten, ben ik het eens. In mijn beleid komt dit onder meer tot
uitdrukking doordat de kwaliteit van onderwijs en onderzoek regelmatig worden
getoetst door onafhankelijke deskundigen.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ritzen' with a stylized flourish at the end.

J.M.M. Ritzen

Tournehem (Frankrijk) moet eigenlijk feesten

De Willibrord-herdenking kan net zo goed afgeblazen worden, want de zogenoemde eerste aartsbisschop der Friezen is nooit in Utrecht geweest. De geschiedenis van Willibrord speelt zich in het Noordfranse plaatsje Tournehem af. Zegt de Stichting Albert Delahaye.

Deze geestelijke erfgenamen van de in 1987 overleden archivaris Albert Delahaye houden vast aan diens visie dat het huidige Nederland in de vroege middeleeuwen niet meer was dan een onbewoond moeras. Utrecht, Nijmegen, Dokkum en Wijk bij Duurstede bestonden niet, namen als Trajectum en Noviomagus verwijzen naar plaatsen in Frans- en Belgisch Vlaanderen.

Willibrord was volgens de Stichting Delahaye bisschop van Tournehem in Noord-Frankrijk. Die stad zou het herdenkingsfeest moeten vieren.

En hoe zit het dan met het vorig jaar opgegraven kerkje van Willibrord op het Utrechtse Domplein? Stadsarcheoloog Huib de Groot wist 'bijna zeker' dat de opgegraven resten zo'n dertienhonderd jaar oud waren. De datering met behulp van de zoeten C-14 methode wees echter uit dat de

gevonden fundamenteën niet ouder waren dan zo'n duizend jaar. Maar De Groot heeft twijfels bij deze uitkomst, die hem van een spectaculaire ontdekking lijkt te beroven. De gevonden resten kunnen niet uit de tiende eeuw dateren, want dan mist de bodem van het Domplein en laag grond, omdat dan de Romeinse laag direct op de laag uit de tiende eeuw ligt. De Groot wijst er ook op dat de uitkomst van de C-14 methode deels afhankelijk is van interpretatie van gegevens. Een keiharde en louter objectieve toepassing biedt de methode niet.

Gevestigde historici hebben de visie van Albert Delahaye trouwens nooit overgenomen. Wel menen zij dat noch het gelijk, noch het ongelijk van Delahaye te bewijzen valt.

Christen-historici

De Vereniging van christen-historici (voornamelijk protestanten; de vereniging wil geen verzuiilde geschiedschrijving, wel visies op het verleden ontwikkelen vanuit een christelijke achtergrond) heeft haar eigen visie. Gerard Raven: „Het lastige met de tijd van Willibrord is dat er nauwelijks teksten over zijn. Dit betekent dat mediëvisten al ware evenwichtskunstenaars moeten zijn op het gladde koord van de interpretatie.

Ik denk dat het voor een christen eenvoudiger is om historisch engagement op te brengen met geloofsgenoten uit vroeger tijden en zich in hun denken in te leven. Dit laatste is nuttig omdat wij twintigste eeuwers ons bijvoorbeeld maar moeilijk kunnen voorstellen hoe een christen rond 700 dacht.

Willibrord is net als iedere gelovige een schakel in Gods heilsplan voor de wereld. Voor christenen is de geschiedenis geen zinloze aaneenschakeling van gebeurtenissen, maar het plan van God met de mens, hoe slecht deze daar soms lijkt in te passen.

Interessant aan Willibrord is dat hij zich van de kerkregels van zijn tijd uitzonderlijk weinig lijkt te hebben aangetrokken. Hij was nauwelijks bestuurd, maar veel meer geïnteresseerd in mensen die luisterden naar zijn heilsboodschap. Op deze wijze heeft hij ons misschien ook iets te zeggen: gaan de eindeloze discussies over Samen op Weg, de gereformeerde kleine oecumene en het gezag van de bisschoppen niet ten koste van de voor de enorme behoefte aan persoonlijke geloofsbeleving?"

Fort Flevum op de Wijkertunnelroute 19

Naar aanleiding van uw artikel over het Fort Flevum in de Wijkertunnelbijlage het volgende. Dat er een Romeins fort heeft gestaan in de buurt van de huidige Wijkertunnel staat vast. Dat dit het Fort Flevum zou zijn geweest is in het geheel niet zeker, maar slechts een veronderstelling die berust op de aanwezigheid van het Flevum. Getuige de namen Flevomeer, Flevoland, Almere enzovoort, neemt men aan dat het Flevum in ons land heeft gelegen. Deze namen hebben hier echter absoluut geen historische continuïteit.

Het Flevum lag hier dan ook niet.

Ook de Renus, waar Tacitus van spreekt, hoeft niet 'onze' Rijn te zijn; Renus zal een meer algemene naam zijn geweest, hoe-

veel Aa's en Ee's en Vlieten zijn er wel niet.

Volgens de historicus Albert Delahaye moeten we het Flevum zoeken in Noord-Frankrijk, evenals de Renus. Ook Tacitus' runderhuiden-Friezen leefden daar. Deze Friezen hebben met 'onze' Friezen niets van doen. Het beroemde middeleeuwse Friese laken kwam niet uit Friesland maar uit Vlaanderen: een nagalm van het oude Frisia. Delahaye beweerde niet zomaar wat: hij onderzocht vele bronnen en kwam tot conclusies die tegengesteld waren aan de gangbare opvattingen. Dat hij onwetenschappelijk te werk zou zijn gegaan — zoals wel wordt beweerd — is zeker niet waar; degenen die dat zeggen hebben zijn werk waarschijnlijk niet gelezen. Delahaye reconstrueert

volgens de gegevens van Ptolemeus en de geograaf van Ravenna de plaats van het Flevum: Noord-Frankrijk.

In feite draait onze oude en vroegmiddeleeuwse geschiedenis om de volgende punten: Renus = De Rijn - Eiland der Bataven = De Betuwe - Trajectum = Utrecht - Noviomagum = Nijmegen - Dorestat = Wijk bij Duurstede - de Peutingerkaart. Delahaye bewijst nu dat de Rijn, de Betuwe, Utrecht, Wijk bij Duurstede en Nijmegen niet zijn wat er van wordt aangenomen. Bovendien bewijst — dus niet veronderstelt — hij dat het zogenaamde stuk Nederland van de Peutingerkaart in Noord-Frankrijk ligt.

Het merendeel van de historici is het met Delahaye niet eens: men heeft meestal zijn geschrif-

ten niet gelezen en het is moeilijk toe te geven dat men zich vergist, denk ik. Als voorbeeld noem ik maar wat hardnekkige mythen:

Karel de Grote was een goed mens;

De botten van de Hollandse graven;

Floris V was de beschermheer van de mindere man;

Richard III was een schurk die zijn neefjes liet vermoorden.

Volgens mij is het plaatsen van het Flevum in Nederland even onjuist als bovenstaande mythen.

Mochten de ideeën van Delahaye u interesseren: de bibliotheek heeft vast wel wat van hem. Of anders: Stichting A. Delahaye, Hof 6, 4854 AZ Bavel.

WORMERVEER •

W. BANK

Haarlems Dagblad, 22-7-1996

Leeuwarder Courant,

27-9-1993

Friezen en Romeinen

Op twee achtereenvolgende zaterdagen (11 en 18 sept. jl.) een historische beschouwing in de LC. In het verhaal van 11 sept. (Romeinen en Friezen) denkt drs. A. Bosman dat Flevum bij Velzen lag.

Misschien is het interessant te weten dat de geograaf Ptolemeus van Alexandrië in de eerste helft van de tweede eeuw na Chr. Flevum in Noord-Frankrijk situeert. Mijns inziens is deze visie mogelijk heel wat dichterbij de waarheid, daar het stamland van de Friezen in Vlaanderen ligt.

Het verhaal van Tacitus zal wel waar zijn, alleen verplaatst Kerst Huisman het geheel een paar honderd kilometer naar het noorden!

En dan het tweede verhaal (De Franken). Deze zouden afkomstig zijn uit het Fries-Groningse terpengebied. R. van Beek maakt nl. duidelijk dat het gevonden aardewerk in de buurtschap De Bese tussen Zwolle en Dalfsen zgn. Fries terpenaardewerk is. Van Beek wil daarom ernstig rekening houden met een opmerkelijke invloed van Groningen en Friesland in dit gebied.

Naar mijn mening heeft er echter het omgekeerde plaatsgevonden. In de „Spiegel Historiae! van nov. 1988 (bldz. 474) haalt Gertr. A. M. Offerberg het artikel van A. L. van Gijn en Waterbolk aan, waarin gesteld wordt, dat er migratie van de eerste terpbewoners vanuit Drente naar het kweldergebied heeft plaatsgevonden! De Franken, (inderdaad een verzamelnaam van o.a. Chattan, Menapiërs e.a.) woonden allang in het door de Romeinen bezette gebied van Noord-Frankrijk en de Friezen. Zij hoorden eveneens tot het stamverband van de Franken. Men moet dan ook de graven van de Friese koningen zoeken in het tegenwoordige Vlaanderen en zeker niet in Wijnaldum, dat volgens mij net als het zgn. Nederlandse Dorestad gewoon een roversnest was. Tijnje.

Willem Houtzager.

ALBERT DELAHAYE

" GERMANIA = FRANS VLAANDEREN BIJ TACITUS "

Hieronder volgen enkele fragmenten uit deze publicatie die zoals vermeld begin volgend jaar zal verschijnen. Het betreft hier een gedeelte van de Inleiding, alsmede gedeelten uit de hoofdstukken over de Batavi en de Chatti.

Het is nu eenmaal een feit, dat aan de misvattingen over Romeins westelijk Europa één grote oorzaak ten grondslag ligt, namelijk het totale en fatale wanbegrip over Tacitus' "Germania". Zonder de grondige opheldering van dit wanbegrip zijn de Peutinger-kaart en het Itinerarium Antonini simpelweg niet te begrijpen. Dit boek begint daarom met het werk van Tacitus. Het wordt in zijn geheel gegeven, niet alleen om volledig duidelijk te maken welke streek Tacitus onder Germania begrijpt, maar ook om de lezers uit Frans Vlaanderen te laten zien dat een der aardigste werken uit de klassieke literatuur geheel en uitsluitend aan hun streek is gewijd. Het zal voor velen een openbaring worden, te meer wanneer zij zien hoeveel van wat Tacitus over Germania verhaalt, tegenwoordig nog geldt voor het landschap en de onderscheiden bevolkingsgroepen. Eén facet uit "Germania" is bijzonder boeiend, wat dan ook zonneklaar de streek aanduidt die Tacitus aan het beschrijven is. Zijn hele verhaal draait namelijk om de taalgrens, al gebruikte hij uiteraard dit moderne woord niet. Maar het staat vast dat hij alle 70 stammen, die hij noemt, aan deze of gene zijde van de taalgrens situeert. Zeventig stammen noemt Tacitus in het noorden van Frankrijk, alle even onvindbaar in het hoge Duitsland. Hun plaatsen zijn met volledige trefzekerheid te lokaliseren, omdat de namen van de stammen vandaag nog in de plaatsnamen bewaard zijn gebleven. Het is natuurlijk niet allemaal even vleidend wat Tacitus over de Germanen verhaalt, al spreekt uit zijn werk een onverholen sympathie voor de hoogstaande zeden en gewoonten van de autochtone bevolking.

Door de historische mythen van westelijk Europa was Frans Vlaanderen van vrijwel alles uit zijn vroegste geschiedenis beroofd. Het is een erezaak dat dit wordt gerestitueerd. Dank zij Tacitus kan dit gebeuren op een manier die geen enkele twijfel meer laat bestaan. De Peutinger-kaart en het Itinerarium Antonini bevestigen het daarna met een hele serie onweerlegbare bewijzen. Als het zover is gekomen, zal eenieder ook begrijpen waarom het nodig was om deze drie kapitale bronnen met elkander te confronteren.

Hoofdstuk 29

Onder al deze volken zijn de Batavi (1) de eersten in moed. Zij bewonen niet een groot gebied van de oever, maar een eiland van de Rhenus (Schelde). Zij waren vroeger van de stam der Chatti (Katsberg), maar om huiselijke moeilijkheden hadden zij zich daar gevestigd, waar zij een deel van het Romeinse rijk werden. Zij bewaren de eer en het voorrecht van een oude alliantie. Zij ondergaan niet de schande van de belastingen en de ontvangers vallen hen niet lastig. Vrij van lasten en contributies dan die uitsluitend bestemd zijn om in de strijd te dienen, zoals spiesen en schilden, zijn zij voor de oorlog bestemd.

Nota 1

Batavi duidt op de bewoners van Béthune, op 30 km zuidwest van Rijssel en op 28 km noordwest van Atrecht. Een tweede hoofdplaats van de Bataven was Lugdunum Batavorum (Leulinghen), op 2 km noordoost van Marquise ten oosten van Boulogne, welke lokalisatie door de Peutinger-kaart en het Itinirarium Antonini afdoende wordt bewezen. Geen van de twee "hoofdsteden" van de Bataven is ooit in Nederland gevonden, noch naamkundig noch archeologisch. Omdat Oppidum Batavorum toevallig niet op de Peutinger-kaart staat (daar vindt men alleen het opschrift "Patavia"), konden de fantasten deze plaats gelijkstellen met Nijmegen, wat door Smetius (17^e eeuw) uit de duim werd gezogen en sindsdien als evangelie bleef verkondigd, al is in Nijmegen niets van de Bataven gevonden, net zo min als iets uit de tijd van Karel de Grote. De bronnen zeggen nergens, dat Oppidum Batavorum identiek is met Noviomagus.

Hoofdstuk 30

Nog verder weg begint vanaf het Hercynisch Woud (Katsberg) het gebied van de Chatti (1). Hun land is minder uitgestrekt en minder moerassig dan dat van de overige staten waarover Germania zich uitstrekt. De heuvels zetten zich verder voort en worden breder, en in dezelfde beweging vergezelt het Hercynische Woud (Katsberg) de Chatti (Katsberg) en hun kinderen om hen tenslotte te verlaten. Zij zijn flink van lichaam, beweeglijk in de ledematen, hebben een dreigend aanzien en een nog grotere geestkracht. Zij hebben, zoals bij de Germanen, veel redelijkheid en bedrevenheid. Als aanvoerders nemen zij uitverkoren mannen; zij volgen de aanvoerders; bewaren de rangen; onderkennen de goede kansen; stellen de aanvallen desnoods uit; weten de dag te besteden om zich in de nacht beter te verdedigen; houden de kans voor onzeker, de moed voor zeker.

Nota 1

Chatti waren de bewoners van Katsberg (Frans: Mont des Cats), op 13 km oost van Cassel. Andere afleidingen van de naam zijn: Catove, Caffiers en Catorive in de Pas-de-Calais. De Chatti bewoonden natuurlijk een streek; in de brede omgeving van de Katsberg is hun naam in toponiemen bewaard gebleven, o.a.: Kattestraat, een weg van Godewaersvelde naar Watou (B.); Cattebeke, een beekje bij Abele en een ander bij Roesbrugge-Haringe; Kattehouck bij Zegherscappel. Sommigen menen zelfs dat de naam van Cassel oorspronkelijk niet Castellum doch Cathletum kan zijn geweest, temeer omdat in de 11^e eeuw nog de familienaam "de Castleto" in de streek voorkomt.

Het boek van Joël Vandemaele is verkrijgbaar via
storting van f. 50,- (incl. porto) op
Rabobank - rek.nr. 11.67.95.905
t.n.v. A. Jochems, Hof 6, Bavel o.v.v. "Spiegel"
(gironummer van de bank: 1119062)

Het boek: In de Spiegel der Geschiedenis door Joël Vandemaele - Watou

Bij het zoeken naar de naamooorsprong van een historische hoeve De Katteman uit 1773 gelegen nabij het Helleketelbos te Abele-Watou (België) wijzen vele kattennamen naar de Kattenberg of Mont des Cats(Fr.).Het gaat niet om de huisdiersoort katten, doch de Catti zijn een Germaanse stam vermeld door de Romeinse historici Plinius en Tacitus .Ze woonden naast de Boii uit Boulogne s/ Mer en bij de Helvetii afkomstig uit midden Frankrijk, die een Grieks-gelijkend schrift hadden.,zei Caesar in zijn oorlogsboeken.Welnu, in 1924 werden gelijkaardige schrifttekens op kleitabletten gevonden nabij Vichy in Frankrijk, ook in Portugal en Schotland, 6000 j. v.Chr.gedateerd door erkende archeologen.Dezelfde tekens bestaan in een Oud Fries Handschrift dat in 1848 in Enkhuizen(NL.) werd ontdekt, dat een uitvinding van schrift-en cijfertekens voorstelt.Oud-Frisia lag in N.-Frankrijk.U moet weten dat Friezen, Saksen, Denen, Hunnen e.a. naast de Bretonnen woonden, historisch bewezen door Beda en Karel de Grote rond 750-800. Deze ideeën komen meestal van de Nederlandse archivaris A.Delahaye. Aldus geraakten wijzelf geconfronteerd met de inhoud van dit handschrift,het Oera Linda Boek, dat een wereldimperium beschrijft en dat kent enige gelijkenis met de werken van de Fransman Jean Jacques Prado die beweert uit de oude Griekse geschriften, dat rond 1330 v.Chr. de Saxo-Atlanten (westerlingen) het Middellands Zeegebied veroverden . Precies toen ontstonden aldaar de eerste alfabetische schrifttekens. Oera Linda zegt : "*noch de Finnen, noch de Grieken of Feniciërs wisten later nog dat hun schrift van het Juulteken (zon) voortkwam*".In Engeland staat te Stonehenge een zonnetempel met juiste jaarberekening.

Meer,Bij nader onderzoek van het Oera Linda Boek bleek de Katsberg " *de Kattaburcht* "te zijn "*diep in het Saksenland gelegen*"en aardrijkskundig vonden wij 20 Oud-Friese burchtnamen tussen Etaples en Walcheren waarbij Cassel, Veurne, Oudenburg en Brugge behoren.De Latijnse namen zijn veel jonger dan de Friese.De grootste bijzonderheden van dit Fryasvolk zijn : de stichting van Fenicië (2000 v.Chr.) met neef Teunis(later vergoed tot Neptunus) ,het bouwen van de Burcht Athene (1630 v.Chr) met Minerva en met Jon uit Oudenburg die op de Jonische eilanden woonde.In 1550 v.Chr voeren ze met Geert door zeestraat naar de Rode Zee, op de Tigris en Eufrat (met Sem - Semieten) en naar de Indus waar het land Geertmania heette,waar de steden Mannagara en Minnagara nog bestaan, waarin dezelfde naam van Mana (Noorse God Manus -Mana)steekt als in het Franse Merville in 't Latijn Mana-ricium, en ook in Manapia met Menapiërs, land van de Casselstreek.Ze keerden rond 330 v.Chr. over land terug met Alexander de Grote, voeren daarna in dienst van de Grieken, wonnen de slag van Salamis (306). Door de verkrachting van Friso's kinderen door Demetrius,staken ze de haven Pyraeus in brand en na een ware zeeslag die ze wonnen, trokken ze naar het moederland van Mana of Frya terug. Daar heetten de inwijkelingen het land Germania dat vroeger tot de oceaan reikte, nabij de Belgae de Bellovaci(Beauvais) en de Suessones (Soissons), die Caesar ons leerde.Hun historische evolutie verhaalt een opstand van Kalta met Kaltena-volgers,later Kelten genaamd, zegt O.L.Boek.Nog merkwaardiger zegt de kroniekschrijver , de verhalen zijn geschreven "*vanaf het verzinken van Aldland, door zeelieden Atlant geheten*" gedateerd 2193 v.Chr.wat grosso modo overeenkomt met de algemeen erkende Kimbrische vloed. Moeten we een revisie of een historische zoektocht aankondigen ? Wie zoekt nu nog naar Atlantis ?

De heer A.C. Maas bericht ons het volgende:

De theorie van de Delahaye en het geschiedenisonderwijs

Ik ben bezig met een publicatie over de invloed van de theorie /hypothese van Albert Delahaye op de moderne geschiedenismethoden. Daartoe zijn alle belangrijke Nederlandse methoden voor het Basisonderwijs en het Voortgezet Onderwijs bestudeerd. De publikatie zal daarvan een verslag bevatten, en bovendien :

- een heldere actuele samenvatting van Delahaye's opvattingen (er zijn enkele belangrijke publikaties in dat kader in aantocht); en
- een beschouwing van het vraagstuk hoe het geschiedenisonderwijs moet omgaan met onzekerheden, vervalsingen en mystificaties (zie hiervoor bijvoorbeeld het onlangs verschenen boek : A. Morelli (red), *De grote mythen uit de geschiedenis van België, Vlaanderen en Wallonie*, EPO 1996).

Ik zoek nog naar een mogelijkheid om de in Vlaanderen gebruikte geschiedenismethoden te analyseren.

Voor eventuele suggesties houd ik mij gaarne aanbevolen.

A.C. Maas, Bruggerhuizen 2, 5595 XA Leende, tel. 040-2016283 en fax. 040-2048616

**Albert
Delahaye**

De beoogde heruitgave
van het tweedelige boekwerk
van Albert Delahaye:
"Vraagstukken in de
historische geografie
van Nederland".

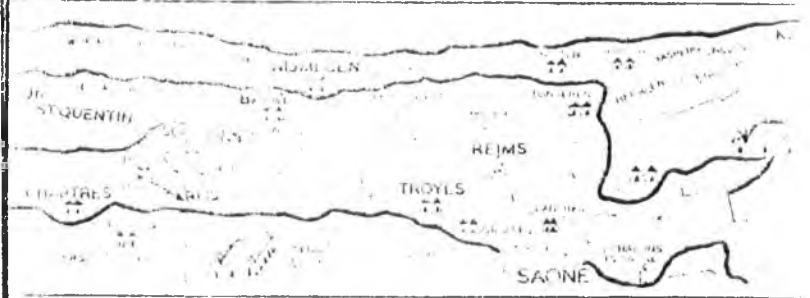
VRAAGSTUKKEN IN DE

HISTORISCHE GEOGRAFIE

VAN

NEDERLAND

DEEL I

TINGER-KAART

NIEUWE OPVATTING

DEEL I

INHOUD

1. INLEIDING

1

2. DE RESIDENTIE NOVIOMAGUS :

a. Verwarring tussen Noyon en Nijmegen	7
b. Methode van onderzoek	13
c. Woonplaats van de Bataven	21
d. De plaats van Noviomagus	68
e. De rivier Vahalis	119

3. DORESTADUM EN ZIJN RAAKPUNTEN :

a. Dorestadum	126
b. Walacria	147
c. De Batua	155

4. HET RENUS - RIJNPROBLEEM

166

**Albert
Delahaye**

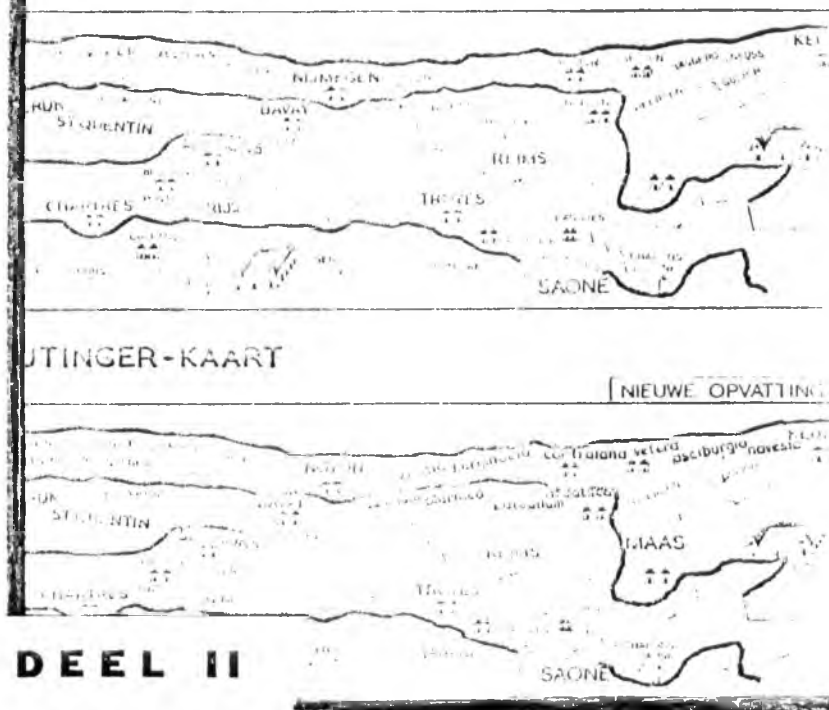
VRAAGSTUKKEN IN DE

HISTORISCHE GEOGRAFIE

VAN

NEDERLAND

DEEL II

DEEL II

INHOUD

5. HET TRAJEKTUM VAN ST. WILLIBRORD :

a. De drie Trajecta	223
b. St. Willibrord	245
c. Friezen, Saksen en Viltén	285
d. Het bisdom Trajectum	343
e. De bronnen van het bisdom Utrecht	425
f. De goederen van St. Willibrord en van Echternach	455
g. De goederen in Noord-Frankrijk en Vlaanderen	511

6. INDEX

Ontspoorde historie

Albert Delahaye

bewerkt en aangevuld
door Dr. H. ten Doeschate

Stichting Albert Delahaye

NOG BESCHIKBARE PUBLICATIES VAN ALBERT DELAHAYE

HOLLE BOOMSTAMMEN

De historische mythen van Nederland, ontleend aan Frans-Vlaanderen.

Dit boek is een populair-wetenschappelijke bewerking van het in 1965 verschenen tweedelige boek "Vraagstukken in de historische geografie van Nederland".

(Tournehem/Zundert 1980) 464 blz. Prijs: f.56,- (incl. porto)

DE BISSCHOP VAN NIJMEGEN

Een persiflage op de meer dan 400 fouten in het "Bronnenboek van Nijmegen".

De titel is ontleend aan de grootste misgreep van het Bronnenboek, namelijk het presenteren van bisschop Harduinus van Noyon als "Bisschop van Nijmegen".

(Zundert 1982) 160 blz. Prijs: f.22,50 (incl. porto)

DE WARE KIJK OP ...

Deel I: Noyon, het land van Béthune en Frisia.

Een herbewerking, met aanvullingen, van "Vraagstukken in de historische geografie van Nederland". Bevat de volledige teksten die op de materie van de mythen betrekking hebben.

(Zundert 1984) 496 blz. en 37 kaarten. Prijs: f.60,- (incl. porto)

ONTSPORDE HISTORIE

Aan de hand van oorspronkelijke teksten wordt een beeld geschetst van St. Willibrords missionering in de beide Vlaanderens, diens voorgangers, medewerkers en opvolgers. Dit boek bevat tevens een analyse van de wijze waarop Echternach de documentatie van "Aefernacum" (Eperlecques) vervalste. Een postume uitgave van de Stichting Albert Delahaye.

(Breda 1992) 326 blz. Prijs: f.45,- (incl. porto)

WILLIBRORD, APOSTEL VAN NOORD-FRANKRIJK

Deze compilatie uit het omvangrijke werk van Delahaye, samengesteld door A.A.F.

Jochems/A.G.F. Laenen, behandelt zijn visies op de vroeg-middeleeuwse Nederlanden.

Centraal staat de missionering van Willibrord en de weerslag ervan in oude en moderne historische publicaties.

(Bavel 1996, 2^e druk) 55 blz. Prijs f.15,- (incl. porto)

De boeken kunnen worden besteld door overmaking van het verschuldigde bedrag op bankrek.nr. 49.23.61.975 (ABN-AMRO) of girorek.nr. 21.27.960 t.n.v. Stichting Albert Delahaye, Bavel